

Шановні читачі!

Триває передплата на 2020 рік на журнал «Мистецтво та освіта». Оформіть передплату будь-яким зручним для Вас способом:

1. На друковане видання: в операційних залах усіх відділень зв'язку Укрпошти. Індекс журналу за Каталогом періодичних видань України: 74645 (фіз. особи), 09732 (юрид. особи).
2. На друковане видання: на сайті ДП з розповсюдження періодичних видань «ПРЕСА», рубрика «ПЕРЕДПЛАТА ОНЛАЙН» – у онлайн-режимі за посиланням <http://presa.ua/mistectvo-ta-osvita.html>.
3. На електронну версію журналу: на сайті передплатного агентства SmartPress – у онлайн-режимі за посиланням <http://bit.ly/2mnzghT> або <http://bit.ly/2kPnNag>

SUBSCRIPTION

ПЕРЕДПЛАТА ОН-ЛАЙН

SmartPress
ЕЛЕКТРОННА ВЕРСІЯ ЖУРНАЛУ

Редакція:

Головний редактор: Шайгозова Ж.Н.
Заступник головного редактора Рагозіна В. В.
Заступник головного редактора Миропольська Н. Є.
Відповідальний секретар Очеретяна Н. В.
Літературний редактор Пшінка Н. М.
Дизайнер Рагозін В. А.

Свідоцтво про Державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 21388-11188 ПР від 17.06.2015 р.
Підписано до друку 29.07.2020. Формат 84 x 108/16
Умовн. др. арк. 7, 14. Тираж 345 прим. Замовлення № С20-070-3.
Адреса редакції: 04060, м. Київ-60, вул. М. Берлінського, 9, к. 415.
e-mail: artedu77@gmail.com

Видавець:

Колективне підприємство видавництва «Педагогічна думка»
Інституту педагогіки НАПН України.
04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-а, корпус 2, телефон (044) 484-30-71.
Виготовлювач "КЖД "Софія".
Віддруковано на власному обладнанні
08000, Київська обл., смт Макарів, вул. Першотравнева, 65.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3397 від 19.02.2009 р.

На с. 1 обкладинки: Стасенко А., Леонтьєв С. Осінній метелик

На с. 2 обкладинки: Стасенко А., Леонтьєв С.
1. Звірята. 2. Черепаха. 3. Кролик Арлекін. 4. Світлий Равлик. 5. Кошеня.

На с. 3 обкладинки: Мірошніченко А.
1. Ситий страх. 2. Люди слухають. 3. Сюрреалістичні роздуми над натюрмортом
4. Передостання маска. 5. Друг? 6. Побиття лицемірством

На с. 4 обкладинки: Стасенко А., Леонтьєв С. Колюча риба. Комахи

Засновники: Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, Інститут обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук України.
Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата в галузі педагогічних наук (Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.07.2020 р., № 886).
Журнал включено до міжнародних наукометричних баз даних: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, CrossRef, INDEX COPERNICUS, Art & Architecture Complete (EBSCO Publishing, Inc.), ERIH PLUS
Рекомендовано вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 7 від 25.06.2020 р.).

Редакційна рада: Бех І. Д., Камишин В. В., Сухомлинська О. В.

Редакційна колегія: Шайгозова Ж. Н. (голова), Антоненко Т. Л., Біницька К. М., Гаврілова Л. Г., Ганаба С. О., Гирдяюскене Р., Давидович Н., Пічкур М. О., Комаровська О. А., Миропольська Н. Є., Рагозіна В. В., Сакун А. В., Тарарак Н. Г., Федоренко С. В., Черкасов В. Ф.

ЗМІСТ		CONTENTS	
Лупак Н. М.	Сучасні вимоги до вчителя мистецтва	2	N. M. Lupak Modern requirements for an art teacher
Гайдамака О. В.	Теоретико-методичні орієнтири навчання мистецтва учнів закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу	6	O. V. Haidamaka Theoretical and methodological guidelines for teaching art to students of institution of general secondary education based on the competence approach
Моторна О. С.	Мистецтво дистанційно: втрачені можливості...Чи нові перспективи?	13	O. S. Motorna Art in distance: Lost opportunities...or new prospects?
Гумінська О. О.	Технологія самовираження учнів у процесі колективного музикування	20	O. O. Huminska Technology of students' self-expression in the process of collective music-making
Москвітін О. В.	Формування інтеркультурної компетентності учнів 1-4 класів на уроках музичного мистецтва	27	O. V. Moskvitina Formation of intercultural competence of schoolchildren of 1-4 grades at music lessons
Половіна О. А.	Артосвіта дошкільників: технологія образотворення в дії	34	O. A. Polovina Art education of preschoolers: Technology of production of an art image in action
Мірошніченко А. О., Шевнюк О. Л.	Інстаграм як сучасне освітнє середовище	40	A. O. Miroshnichenko, O. L. Shevniuk Instagram as a modern educational environment
Макаренко Л. В.	Театр тіней у гуртковій роботі з першокласниками	46	L. V. Makarenko Shadow Theater in extracurricular activity with first graders
Нрунчук І. Р., Серняк О. М.	Forming the Students of Humanities' Emotional Intellect: Comparative, Methodological and Experimental Aspects	53	I. P. Hrynchuk, O. M. Serniak Forming the Students of Humanities' Emotional Intellect: Comparative, Methodological and Experimental Aspects
Яківчук Г. В.	Українське народнопісенне виконавство у національному вихованні майбутнього вчителя музичного мистецтва	57	H. V. Yakivchuk Ukrainian folk song performance in national education of future music teacher
Мірошніченко А. О.	Кроки до розуміння особистості через творчість	62	A. O. Miroshnichenko Steps to understanding the personality through
	До нотного зошита	63	To musical notes

ющая, музыкальная культура стран, территориально близких к Украине.

O. B. Moskvitina, Teacher, Methodologist, Sumy Classical Gymnasium of Sumy City Council of Sumy Region, Sumy, Ukraine, oksanamoskvitini@gmail.com

Formation of intercultural competence of schoolchildren of 1-4 grades at music lessons

The article is devoted to formation of intercultural competence of pupils of 1-4 grades at music lessons. The author offers intercultural component, which is expedient to introduce into the content of music lessons (children's games, musical folklore and compositional works, folk dances of the countries-"neighbours" of Ukraine), methods and stages of its implementing. The list of folklore and compositional works for listening and performance, examples of children's games, folk melodies of the countries bordering on Ukraine – with author's didactic texts, the process of acquaintance with them at lessons by means of special methods and receptions is presented.

Using the best examples of musical heritage of national cultures, close to Ukraine territorially, gives pupils an idea of the wide artistic geographical space based on the commonwealth, develops interest and respect for the cultural traditions of peoples with common borders with our state. The choice of countries is substantiated: geographical proximity to Ukraine, common historical destiny, cultural relationship and presence of representatives of neighbouring nations on the territory of our state.

The process of forming intercultural competence of primary schoolchildren occurs at art lessons and extracurricular activities – during various forms of work with schoolchildren (art and research projects on study traditions and history of different cultures, cultural festivals, educational activities using the technique of "immersion in national culture", hours of communication with representatives of other nationalities, meetings with interesting people, creation of a museum of national culture, festivals of national dishes, etc.), aimed at forming ethno-national understanding, prevention of interethnic conflicts, preparing children for life in multicultural environment.

Key words: intercultural competence, music lesson, primary schoolchildren, intercultural component, musical culture of the countries boarding Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 01.07.2020 р.

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-8885-2020-3-34-40>
УДК [37.013.82 :- 153.4] : [37.091.33 :- 028.22]

Половіна Олена Анатоліївна,

доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна, o.polovina@kubg.edu.ua

АРТОСВІТА ДОШКІЛЬНИКІВ: ТЕХНОЛОГІЯ ОБРАЗОТВОРЕННЯ В ДІЇ

Наведено практичні рекомендації щодо використання технології образотворення в артосвіті дітей дошкільного віку; представлено методичні поради до організації мистецького простору в закладі дошкільної освіти; розкрито алгоритм мистецької взаємодії педагога й дітей під час художньо-продуктивного образотворення; означено вектори роботи з педагогами та описано рефлексійний підхід з метою реалізації технології образотворення в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Стаття пропагує альтернативні орієнтири супроводу мистецької діяльності дітей дошкільного віку – супровід-співробітництво та супровід-ініціювання, а також орієнтує вихователів на застосування діяльнісно-пошукової моделі організації артосвіти.

Ключові слова: артосвіта, діти дошкільного віку, технологія образотворення, художньо-продуктивне образотворення, рефлексійний підхід.

Актуальність проблеми визначається протиріччями між декларуванням положень щодо артосвіти як реального шляху, що допоможе залишитися людиною в технократичному суспільстві, та ставленням батьків і педагогів до артосвіти, як другорядного, менш важливого складника загальної та освітньої культури особистості. Покликання артосвіти – допомогти дитині збагатити свої уявлення про світ і сформувати почуттєве ставлення до людей, природи, довкілля через залучення до багатогранного й чуттєвого світу мистецтва. На жаль, монологічно-репродуктивна модель освітньої взаємодії з вихованцями, яка переважає в практиці дошкільної освіти, формалізує освітній процес загалом та артосвіту зокрема. Саме тому на часі переорієнтування організації артосвіти на емоційно-зорієнтовану

модель освітньої взаємодії. Одним із альтернативних шляхів такого освітнього вектору є впровадження технології образотворення як методичного інструментарію артосвіти дітей дошкільного віку.

Аналіз досліджень з проблеми. Завдання артосвіти дітей дошкільного віку – не підготовка їх до поглибленого вивчення будь-якого виду мистецтва, а застосування мистецтва як засобу формування загальної культури та інструмента формування почуттєвого ставлення до світу. Низка наукових досліджень засвідчує, що ефективність використання мистецтва в розвитку й формуванні дітей дошкільного віку обумовлена впливом дорослого (Е. Белкіна, О. Дронова, І. Газіна, К. Демчик, В. Діхта-Кірф, Т. Житник, Н. Зубарева, О. Іваненко, Е. Нікітіна, Г. Підкурганна, В. Рагозіна, І. Романюк, Р. Савченко,

О. Семенов, Л. Сірченко, Г. Сухорукова, Р. Чумічова, Л. Шульга, М. Шуть). Лише через призму сприймання дорослої людини та в різних видах власної мистецької діяльності (образотворчої, театралізованої, музичної) у дошкільників формується вміння розуміти «мову» мистецтва й здатність до емоційного відгуку не лише на художні образи, а й на об'єкти і явища реальності. Характерною особливістю дітей дошкільного віку є те, що вони не можуть самостійно співвіднести мистецтво з реальними об'єктами та явищами. Це зумовлює необхідність створення педагогом позитивного емоційного тла сприймання дітьми мистецтва (захоплення, зацікавлення, захоочення), що своєю чергою слугуватиме запорукою отримання ними повноцінної артосвіти в період дошкільного дитинства.

Мета статті: описати авторську технологію образотворення як методичний інструментарій артосвіти дітей дошкільного віку.

Виклад основних положень. Метою артосвіти дітей дошкільного віку є залучення дитини до мистецької діяльності. Одним із альтернативних шляхів є застосування *технології образотворення*, яка пропонує акцентувати увагу на створенні умов для розвитку *художньо-творчих здібностей дитини*, формуванні здатності до самовираження в мистецькій діяльності, пріоритеті розвитку почуттєвої сфери. Сучасна артосвіта орієнтована на: формування базових якостей особистості, таких як довільність, самостійність і відповідальність, креативність, ініціативність, свобода поведінки і безпечність, самоставлення; розвиток емоційного інтелекту й естетичного смаку дітей раннього та дошкільного віку; створення дорослими умов для розвитку уяви, вільного експериментування із зображувальними матеріалами; пошук дитиною власного шляху образотворення та передачі вражень від довкілля в різних видах мистецької діяльності. Технологія образотворення орієнтована на розвиток емоційної сфери та життєвої компетентності, передбачає ініціативність дітей та апелювання до власних бажань у виборі матеріалів і технік створення образу.

Складовими технології образотворення є:

- художньо-продуктивне малювання («вільне малювання» – «free painting»);
- ліплення – пластичне образотворення;
- аплікація – конструктивне образотворення;
- літературне (створення літературних образів під час ознайомлення з фольклорними жанрами, творчістю письменників, варіативні методи і прийоми сприймання художнього тексту в літературно-розвивальному просторі);
- театралізоване (формування глядацької та виконавської культур на основі занурення в театральну атмосферу та створення і «проживання» образів у власній театралізованій діяльності);
- музичне (візуалізація образів музики та передача їх під час виконавської діяльності голосом, рухами, грою на дитячих музичних інструментах).

Кожна з цих складових передбачає вільні дії дитини у створеному педагогом артпросторі на основі інтуїтивного досвіду та реалізації творчого потенціалу, який присутній у кожній дитини.

На основі узагальнення трьох підходів щодо загальної, спеціальної та холистичної природи творчих здібностей, технологія образотворення спрямована на: 1) розвиток емоційно-чуттєвого сприйняття об'єктів і явищ довкілля; 2) забезпечення умов для самовираження кожної дитини.

У технології образотворення на першому плані перебувають не теоретичні й технічні орієнтири, а спрямованість на емоційний та чуттєвий розвиток особистості. Важливим для реалізації технології образотворення є розвиток у дитини таких якостей, як спостережливість та емоційність (*емпатія*).

Провідним методом для формування спостережливості є *паузи споглядання та паузи вслуховування*. Стимулом для використання цього методу в повсякденній діяльності вихователів може слугувати «Щоденник мистецьких вражень», який спонукає дітей і дорослих (батьків і педагогів) не лише вдивлятися та вслухатися в довкілля в пошуках вражень, а й «розширювати» коло споглядання, перебуваючи в мис-

тецьких закладах (театр, музей, галерея, філармонія, виставковий центр тощо). Щоденник мистецьких вражень може бути індивідуальним або груповим. Діти можуть заповнювати його разом із дорослими з допомогою графічних символів.

Принциповим для технології образотворення є *навчання без зразка*. Апелюючи до прикладів організації освітнього процесу в ЗДО, можна переконатися, що кожна дитина – унікальна за своєю природою, проте часто втрачає свою унікальність, стаючи жертвою упереджених, стереотипних дій дорослих. Маючи безліч способів сприймання предметів і явищ довкілля й, відповідно, безліч способів їх фіксування, дитина змушена покроково відтворювати зразок (малюнок, виріб вихователя в образотворчій діяльності; вимога прямого копіювання дій вихователя в інших видах діяльності). Наявність таких зразків призводить до конвеєру «робіт під копірку», притупляє бажання уявляти, фантазувати, розмірковувати, оскільки зразок мотивує лише до репродукування. Пояснимо на прикладі типового заняття з малювання. На зразку – горнятко для чаю певної форми і з певним орнаментом. На столиках – фарби лише тих кольорів, які присутні на зразку вихователя. Вихователь «мотивує» дітей запитаннями на кшталт: «Вам подобається, як я намалювала? Хочете намалювати так само гарно?» Дитина, зрозуміло, змушена ствердно відповісти на пропозицію дорослого й відтворити зразок. Адже вона не напружуватиметься, пригадуючи: «А які бувають горнятка? Які горнятка є удома, які вони бувають за формою, розміром? Які варіанти орнаменту, декорування, кольору тощо? Що відчуває горнятко, у яке наливають теплий чай? Яке не помили? Яке розбили?». Власне такі, емоційно-орієнтовані рефлексійні запитання притаманні технології образотворення, оскільки стимулюють створення дитиною власного образу горнятка; відбору тих зображувальних інструментів, які допоможуть зафіксувати його індивідуальність. Натомість у реальності запитання вихователів до дітей в основному мають репродуктивний характер: «Якого кольору горнят-

ко, намальоване вихователем? з яким візерунком? які фарби на столиках?» тощо. З метою пропедевтики зазначених стереотипних моделей освітньої взаємодії з дітьми, ґрунтуючись на наукових розвідках Ш. Амонашвілі, І. Беха, Є. Ільїна, С. Лисенкової, В. Шаталова та інших відомих педагогів, пропонуємо **альтернативні орієнтири супроводу мистецької діяльності дітей дошкільного віку: супровід-співробітництво та супровід-ініціювання** [1; 2].

Супровід-співробітництво передбачає спільне планування мистецької діяльності дитиною та дорослим, співтворчість, рефлексію; вимагає дій, необхідних для наступного самостійного вирішення завдань, пошуку шляхів реалізації творчого задуму. Тобто пріоритетним є прояв особистої позиції дитини, ініціативність творчого самовираження, акцентуація на власних унікальних якостях дитини. Супровід-ініціювання, відомий з часів Сократа, суть якого сформулювала М. Монтесорі: «Допоможи мені це зробити самому, нічого не роблячи за мене; спрямуй у потрібне рiчище, підштовхни до рішення, а все інше я зроблю сам» [8]. Такий супровід потребує спільного аналізу умов для мистецької діяльності: наприклад, дорослий звертає увагу на те, що наближається свято. Як створити святкову атмосферу? Шукуючи відповіді на це запитання, дитина обов'язково згадає про декорування інтер'єру. А далі методом ланцюжка запитань підводимо дитину до ініціювання ідей для створення атмосфери свята: розписування вікна, створення композицій, гірлянд, святкове вбрання, сервірування столу, звучання музики тощо. Важливим для педагогів є уміння ставити проблемні запитання, на які дитина знаходитиме відповіді: «Чим прикрашати? Які матеріали використовувати і чому? Чим можна замінити той чи інший матеріал? Що на що схоже?» та ін.

Важливою складовою технології образотворення є **комунікація через мистецтво**, особливу роль у якій відводимо мистецтву живопису. Проте реалії організації артосвіти в ЗДО свідчать, що серед практиків поширене ототожнення дидактичної та художньої кар-

тини й використання типової методики роботи з дидактичною картиною.

Художня картина відрізняється від дидактичної тим, що є унікальним авторським твором, має художню цінність, створює художній образ та апелює до почуттів. Художнім засобом відображення дійсності у мистецтві є художній образ – специфічна форма пізнання світу, типізація дійсності, її узагальнення з позицій певного естетичного ідеалу художника в живій, конкретно-чуттєвій формі, яка безпосередньо сприймається. Вивчення праць О. Запорожця дало змогу відзначити, що естетичне сприймання не зводиться до пасивної констатації відомих сторін дійсності (як це відбувається під час розглядання дидактичної картини). Воно вимагає, щоб людина, яка сприймає, увійшла всередину обставин, які зображуються [5; 6].

Натомість, дидактична картина є своєрідною ілюстрацією для активізації когнітивної сфери, вона створена з навчальною метою (художня цінність тут не превалює). Типовими запитаннями для роботи з дидактичною картиною є: «Хто або що зображено на картині? Якого кольору... (далі йде перелік об'єктів)? У що вдягнені діти? Що вони роблять?» тощо.

Педагогічний інструментарій технології образотворення, орієнтуючись на сучасні розвідки Ф. Барб-Галль, дозволяє виокремити художньо-педагогічне спілкування за картиною як ефективну форму мистецької комунікації [3]. Ф. Барб-Галль, висвітлюючи аспекти сприймання дітьми творів живопису, спонукає дорослих і дітей шукати відповіді на такі запитання: «Без чого не буває картин? хто обирає художнику сюжет? чому художники пишуть одне й те ж?». Авторка радить запитання, які стимулюють дітей до висловлення ВЛАСНОЇ думки: «А тобі не здається, що...? Що ти про це думаєш? На що схоже?» [3, с. 48]. Саме орієнтування на особистість дитини, а не на мовні кліше, яких вимагають вихователі під час ознайомлення дітей із картиною, і дає підстави стверджувати, що запропоноване нами художньо-педагогічне спілкування за картиною [10, с. 149] є сучасним інструментом технології образотворення й суголосне підхо-

дам Ф. Барб-Галль. Вивчення теорії та практики дошкільної освіти (Е. Белкіна, В. Єзікеєва, Н. Зубарева, Л. Компанцева, В. Космінська, Е. Нікітіна, Г. Підкурганна, Г. Сухорукова, О. Чернишова, Р. Чумічова) переконують, що більшість дітей старшого дошкільного віку добре розуміють образ і настрій пейзажного та жанрового живопису (природа, казкові та побутові сюжети близькі дитячому досвіду); відгукуються на натюрмортні зображення, у яких представлені знайомі їм предмети; виявляють цікавість до портретів дітей, молодих людей, жінок в ошатному вбранні, людей у позитивному емоційному стані, зображень тварин тощо. Сприймання художньої картини спонукає дітей до власного бачення художнього образу за умови використання дорослими арсеналу запитань, які апелюють до почуттєвої сфери та формують основи розуміння мови живопису: «До якого жанру належить ця картина? За якими ознаками можна визначити жанр картини? Як художнику вдалося передати настрій картини, героя? Як, лише розглядаючи картину, можна дізнатися, що художник передав на полотні дощ, вітер, воду, сльози, радість, сум тощо? Які почуття викликає картина? Про що думав художник, коли писав картину? Що б ви змінили в картині? Чому? Про що мрієте, споглядаючи картину?».

На відміну від роботи з дидактичною картиною, художньо-педагогічне спілкування за творами живопису обов'язково передбачає повідомлення інформації про художника (в обсязі, доступному для сприймання дітьми). Це можуть бути цікаві факти біографії (бажано, щоб вони були пов'язані з дитинством митця) або історія, яка стосується створення картини. Мистецький аналіз картини подається в легкій формі та гармонійно вплітається в розповідь вихователя. Обов'язковим є знайомство із засобами виразності «колорит», «світлотінь», «перспектива» тощо.

З метою збагачення духовної сфери дітей дошкільного віку засобами мистецтва живопису рекомендуємо використовувати цікаву форму роботи: **живописні римейки** або **оживлення картин**. Такий вид образотворення консолідує зусилля дорослих і дітей,

об'єднує їх навколо цікавої діяльності та приводить до позитивного результату. Вибір картини, вивчення історії її написання, ознайомлення з біографією художника – усе це працює на гуртування дітей і дорослих. Варто врахувати, що під час створення «живописного римейку» пріоритет надається не деталізації та антуражу відтворення полотна, а передачі емоцій, атмосфери картини. Для «оживлення» радимо використовувати жанрові, побутові картини, портрети. Застерігаємо від «оживлення» полотен релігійної тематики, щоб не спотворювати духовні смисли картини.

Зазначена нами форма роботи, що пропонується педагогам ЗДО, багаторазово була апробована в навчанні студентів Педагогічного інституту

Литвин Марина



«Портрет жінки» Луї Анкетен. 1890 р.

Кравченко Катерина



Етюд. А.І. Плотнов. Картон, масло. Банківський краєзнавчий музей

Кравченко Катерина



«Дівчинка з хустинкою» Кирилов Володимир.

Фото 1. Литвин М., Кравченко К. Живописні римейки



Київського університету імені Бориса Грінченка. Представимо результати виконання студентами модульної контрольної роботи (фото 1–6).

Юхименко Ліля



«Діти біжать від грози»
Маковський Константин Єгорович 1872р.



Дональд Золян «Мама і дівчинка купує ляльку» Однорог Любов

Фото 2. Юхименко Ю., Однорог Л. Живописні римейки

Ілля Рєпін
«Відпочинок»
1882 р.



Повх Катерина

Жан Франсуа
Портальє
(1818)
Трієстський квітконос



Повх Катерина

Фото 3. Повх К. Живописні римейки



«Пудрящаяся женщина» Жорж Пьер Сёра



Фото 4. Степаненко І. Живописні римейки

Кафедра дошкільної освіти названого інституту тісно співпрацює із закладами дошкільної освіти, адміністрація і педагоги яких бувають на різноманітних заходах кафедри і, надихаючись інноваціями і досвідом колег вишу, зокрема, майстер-класами з «оживлення» картин, започатковують творчі проекти. Так, на базі ЗДО № 757 м. Києва проведений творчий конкурс, що спонукав до творчої взаємодії дорослих і дітей.

Принциповою позицією організації артосвіти за технологією образотворення є унікнення готових конспектів занять, до яких так звикли практики. З метою переорієнтації педагогів пропонуємо методистам проводити семінари з елементами тренінгу, які б дозволили **вихователям** самостійно переконатися, що наявність конспекту іноді спричинює ефект відірваності від дітей.

Конструктивним **прийомом** є використання «педагогіки провокації». Об'єднуючись у підгрупи, педагоги можуть виконувати різні ролі: зокрема ролі дитини, яка не очікувано реагує на пропозиції дорослих під час мистецьких занять. Розв'язуючи такі «незаплановані» ситуації,

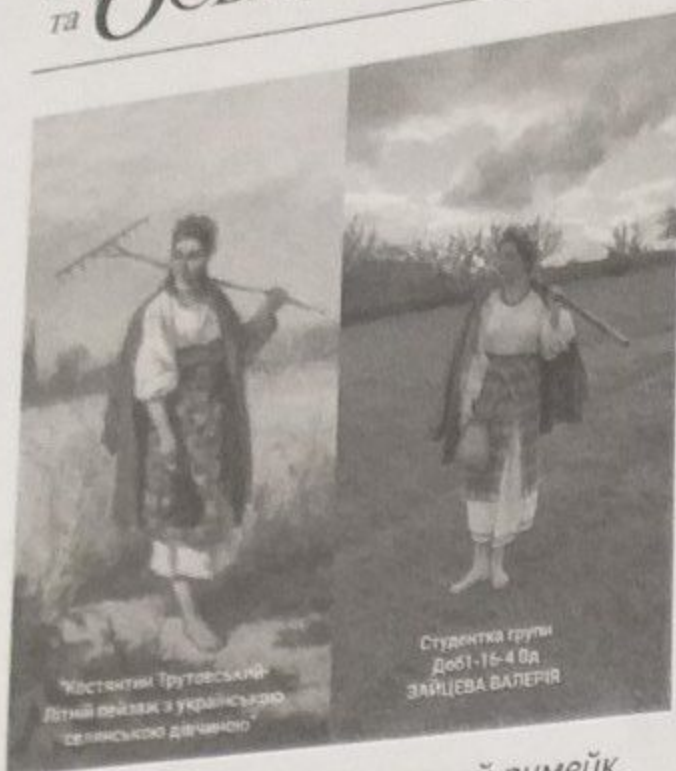


Фото 5. Зайцева В. Живописний римейк

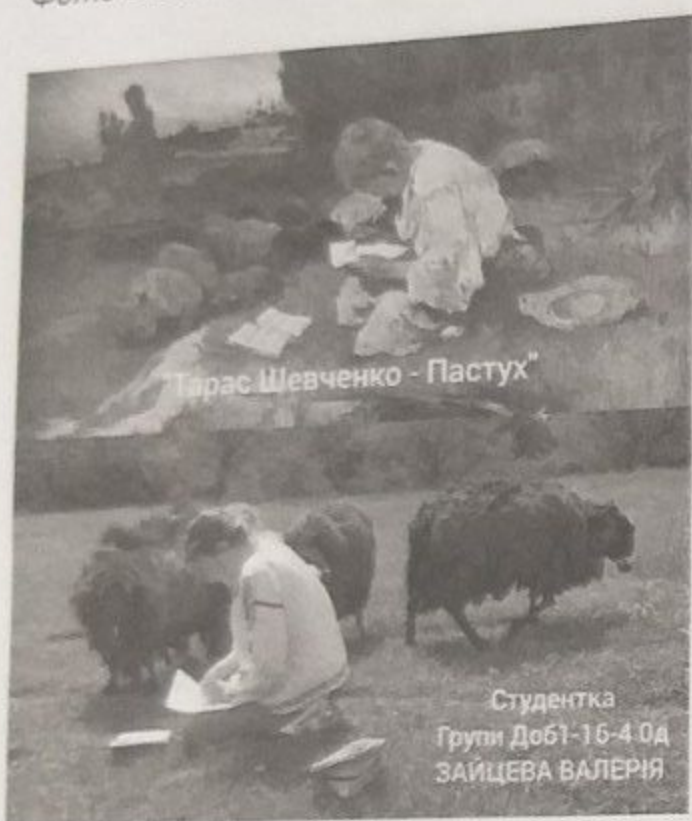


Фото 6. Зайцева В. Живописний римейк

вихователі зможуть переконатися, що «прив'язаність» до конспекту не лише не поживляє атмосферу будь-якої освітньої форми роботи, а й стримує педагога у виявленні спонтанних емоційних реакцій, які часто бувають важливішими, ніж інформація. Вихователь, боячись відірватися від запланованого конспекту, не здатен зорієнтуватися, якщо щось «іде не за конспектом». Про імпровізацію годі й мріяти... Підводячи педагогів до необхідності пошуку альтернативних шляхів, пропонуємо створювати **алгоритм мистецьких занять** із дітьми дошкільного віку (особлива форма спілкувань на основ мистецької діяльності) за такою структурою:

- визначення теми;
- матеріал (обладнання, забезпечення);
- мотивація дітей (інтрига);
- рефлексійні тематичні полілоги;

-методи і прийоми роботи із «зерном» образу;

-конкретизація створення умов для вибору дітьми інструментів образотворення (пластичного, конструктивного, живописного, музичного, літературного, театралізованого);

-прийоми стимулювання дітей до створення образу (врахування вікових особливостей); формат презентації дитячих робіт (виставка, вернісаж, колаж, спектакль, концерт тощо);

-емоційно-орієнтовані прийоми закріплення вражень (підсумкові рефлексії).

Ефективним методом фасилітаторно-модеративної роботи з педагогами є використання **«mind map»**, або **«кластерів»**. Записаний таким чином алгоритм мистецького заняття вихователі, об'єднуючись у невеликі підгрупи, можуть створити на аркуші тематично. Згодом, мірою набуття досвіду, кожен вихователь для себе може винайти формулу створення універсального кластеру для проведення мистецьких занять [9].

Проілюструємо створення такого кластеру студентами спеціальності «Дошкільна освіта» під час практичного заняття. На початку заняття з'ясуємо: кластер – у перекладі з англ. *гроно, пучок*. Далі студенти шукають символ, яким графічно позначають цю дефініцію. Зображаючи графічно символ кластеру, студенти приходять до розуміння, що все, пропоноване дітям на мистецькому занятті, має бути об'єднане певною темою. По суті, кластер – це інтелектуальна карта, на якій визначені опорні фрагменти, складники мистецького заняття. Кластер мистецького заняття створюється за алгоритмом:

1. Слухаю (шум, звук, слово, музику).
2. Бачу (форму, величину, колір, кількість).
3. Сприймаю (смак, аромат, якості, властивості, матеріал).
4. Відчуваю (настрій, красу, ставлення).
5. Знаю (де росте, що всередині, користь, сорт, що приготувати).

Створюючи і конкретизуючи ці структурні елементи, студенти наповнюють кластер тематичними творами: музичними (пісня, музичний твір для

слухання, музика для супроводження музично-ритмічних рухів, танцю тощо); художніми (твори живопису, скульптури, архітектури, декоративно-ужиткового, літературного, театрального мистецтва); конкретними методами й прийомами створення образу в різних мистецьких техніках («Free painting» – вільне малювання, пластичне образотворення, конструктивне образотворення). Мета будь-якого мистецького заняття легко визначається відповіддю на запитання: «Яка мета освіти?», – яку сформулював Жан Делор: навчитися пізнавати, діяти, жити разом, жити, зберігаючи здоров'я. [4, с.7]. Визначаючи мету мистецького заняття студенти послуговуються трьома векторами: що дитина має ВІДЧУВАТИ – ВМІТИ – РОЗУМІТИ.

Створюючи кластер мистецького заняття, студенти постійно орієнтуються на:

- усвідомлення цілісності особистості дитини та передбачення механізму формування цілісної картини світу;
- переосмислення співвідношення між зоною порядку та зоною свободи в освітньому просторі;
- готовність до спілкування з вихованцями на основі методу полілогу.

Пропоновані методи передбачають побудову освітньої взаємодії на основі технології образотворення, застосування якої дозволяє розвивати гнучкі навички в усіх учасників освітнього процесу. Важливо, щоб педагоги переконалися, що досконале знання теорії та репродуктивна модель освіти, яка часто домінує в практиці, не спрацьовує на вирішення цього завдання. На превеликий жаль, освітня практика продовжує зловживати алгоритмом педагогічної дії, який можна умовно відтворити таким чином: педагог вважає, що він має бути почутим, натомість дитина прагне заявити про себе, хоче, щоб її почули. Типова модель передачі знань дисонує з тезою про те, що знання формується в результаті набуття особистісного досвіду. Інформація, яку транслює педагог, є лише певною спонукою до формування власного знання, яке набувається самостійно дитиною. Усвідомлення вихователями того, що освітній партнер прагне заявити про себе, дозволяє розвинути його розум

і емоційну культуру, збагатити картину Світу, а, відтак уникнути ознак формалізму в освітньому процесі взагалі й під час організації артосвіти зокрема.

Ефективним інструментом реалізації технології образотворення в артосвіті дітей дошкільного віку слугує використання рефлексійного підходу Іллі Кондратець (ретроспективної, ситуаційної, перспективної; особистісної, професійної; індивідуальної, колективної рефлексії) [7]. Рефлексійна культура педагогів та залучення до мистецької рефлексії дітей спрямовані на: забезпечення різнобічного сприймання й адекватного оцінювання власної особистості; дослідження ролі свого культурного минулого, упереджень і цінностей; осмислення власних взаємин з оточенням; аналіз прожитих ситуацій, емоційних і поведінкових стратегій; використання досвіду в нових умовах; усвідомлення змін індивідуальної траєкторії власного професійного зростання та ін. Дослідницький пошук призвів до авторського розуміння феномену мистецької рефлексії як інтегративного утворення, що забезпечує у форматі творчої діяльності емоційну готовність, здатність і прагнення здійснювати рефлексію на основі мистецького пізнання й ціннісних орієнтирів, урахування фахової специфіки з метою особистісного й професійного саморозкриття, самовираження та самовдосконалення. Очевидно, що передумовою формування мистецької рефлексії є організація творчо-розвивального простору в ЗДО, залучення усіх учасників освітнього процесу до активної взаємодії й саморозвитку. Означений простір забезпечує, з одного боку, умови для прояву творчості, як необхідної базової якості вихователя, його самопізнання, розвитку й розкриття як особистості, створення нових соціально значущих духовних цінностей; з іншого боку, є по суті моделлю для взаємодії «педагог – дитина», яку вихователь приймає, розуміє, усвідомлює свою роль і позицію вихованця, ураховує ризики, труднощі й шукає оптимальні шляхи вирішення.

Мистецька рефлексія вихователів як особистісна властивість реалізується у різних видах діяльності:

1) аналіз об'єктів мистецтва (щоденник мистецьких вражень, перегляд фільмів, слухання музичних творів тощо);

2) особистісний світ педагога і роль мистецтва в ньому (ретроспективна рефлексія: спогади дитинства, шкільного й студентського періоду життя);

3) процес образотворення (ситуаційна й перспективна рефлексія: аналіз і оцінювання власних вражень, емоцій під час процесу, почуттів від отриманих результатів);

4) використання засобів мистецтва у пізнанні себе як особистості (проективні методики, арттехніки);

5) уміння вихователя використовувати мистецькі види діяльності як потенційний інструмент пізнання й вираження дитиною власного «Я».

Висновки та пропозиції. Дослідження питання педагогічного супроводу артосвіти дітей дошкільного віку дозволило відзначити багатоаспектність означеної проблеми. Технологія образотворення орієнтована на дитину та центрована на розвитку базових якостей особистості дитини (довільність, самостійність і відповідальність, креативність, ініціативність, свобода поведінки і безпечність, самосвідомість, самоставлення, самооцінка) у мистецьких видах діяльності та передбачає використання мистецтва як інтегратора в освіті дітей дошкільного віку.

Ефективність застосування технології образотворення ґрунтується на знанні педагогів психічних особливостей дітей дошкільного віку й розумінні закономірностей розвитку їхніх музичних, акторських та образотворчих здібностей; необхідності формування цілісності образів і явищ методом сприймання та проживання; активізації мистецької діяльності в процесі образотворення.

Прийомами технології образотворення є паузи вслуховування, паузи споглядання, «Щоденник мистецьких вражень», рефлексійні тематичні полілоги; методи та прийоми роботи із зерном образу (оживлення, створення біографії образу, візуалізація образу); самостійний вибір дітьми інструментів образотворення (пластичного, конструктивного, живописного, музичного,

літературного, театралізованого); відсутність зразка роботи; уникнення дітьми прямого наслідування, копіювання способів дій, що нав'язуються дорослим; самостійне освоєння дітьми різних художніх матеріалів, експериментування, пошук способів передачі образу тощо.

Реалізація технології образотворення дозволяє стверджувати, що єдиним ефективним шляхом здобуття артосвіти дітьми дошкільного віку є активне емоційно-орієнтоване включення всіх учасників освітнього процесу в мистецьку діяльність. Педагогічний супровід мистецької діяльності дитини за технологією образотворення дозволяє педагогу знайти відповіді на питання: «Для чого? Для кого? Навіщо я це роблю?» і практично переконатися в дієвості моделі емоційно-образної креативної взаємодії в мистецькому просторі.

Подальшого наукового пошуку потребує розроблення інструментарію навчально-методичного супроводу для подолання педагогічних стереотипів, шаблонів, кліше в артосвіті дітей дошкільного віку, які трапляються в практиці роботи закладів дошкільної освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

- Бех І. Д. Психологічний супровід особистісно зорієнтованого виховання. Початкова школа. 2004. № 3. С. 3–6.
- Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ – Чернівці: Букрек, 2018. 296 с.
- Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво / пер. з франц. Софії Рябчук. Львів: Видавництво Старого Лева, 2014. 192 с.
- Гавриш Н. Інтегровані заняття у дитячому садку. Київ: Шк. світ. 2013. 128 с.
- Запорожець А. В. Избранные психологические труды: в 2 т. / под ред. В. В. Давыдова, В. П. Зинченко. Москва: Педагогика, 1986. Т. 1. 318 с.
- Запорожець А. В. Избранные психологические труды: в 2 т. / под ред. В. В. Давыдова, В. П. Зинченко. Москва: Педагогика, 1986. Т. 2. 296 с.
- Кондратець І. В. Розвиток рефлексійної культури педагогів дошкільних навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Слов'янськ, 2017. – 374 с.
- Монтессори М. Поміги мне сделать это самому / сост., вступ. стаття М. В. Богуславский, Г. Б. Корнетов. Москва: Издат. дом «Карапуз», 2000. 272 с., ил.
- Половіна О. А., Кондратець І. В. Нові підходи до формування художньо-практичної компетентності майбутніх вихователів. Народна освіта: Електронне наукове фахове видання. Випуск № 2 (38), 2019 р. Розділ «Педагогічна наука».

URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5789 (дата звернення: 16.05.2020)

10. Половина О. А. Формування естетичного ставлення до природи засобами образотворчого мистецтва у старших дошкільників (на матеріалі ознайомлення з пейзажним живописом): дис. ... канд. наук: 13.00.08 Київ, 2007. 248 с.

References:

1. Bekh, I. D. (2004). *Psykholohichni suprovid osobystisno zorientovanoho vykhovannia* [Psychological support of person-oriented education]. *Pochatkova Shkola*, 3, 3-6.
2. Bekh, I. D. (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh* [Personality on the way to spiritual values]. Kyiv-Chernivtsi: Bukrek.
3. Barb-Hall, F. (2014). *Yak rozmovlyaty z ditmy pro mystetstvo* [How to talk to children about art]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva.
4. Havrysh, N. (2013). *Intehrovani zaniattia u dytiachomu sadku. Redaktsii hazet z doshkilnoi ta pochatkovoї osvity* [Integrated classes in kindergarten. Newspapers for preschool and primary education].
5. Zaporozhets A. V. (1986). *Izbrannye psikhologicheskie trudy: Vol. 1* [Selected psychological works]. Moscow: Pedagogika.
6. Zaporozhets, A. V. (1986). *Izbrannye psikhologicheskie trudy: Vol. 2* [Selected psychological works]. Moscow: Pedagogika.
7. Kondratets, I. V. (2017). *Rozvytok refleksiinoї kultury pedahohiv doshkilnykh navchalnykh zakladiv* [Development of reflection culture of teachers of preschool educational institutions]. (Doctoral dissertation, Sloviansk).
8. Montessori, M. (2000). *Pomogi mne sdelat eto samomu* [Help me do it myself]. Moscow: Izdat. dom «Karapuz».
9. Polovina, O. A., & Kondratets, I. V. (2019). *Novi pidkhody do formuvannia khudozhno-praktychnoi kompetentnosti maibutnykh vykhovateliv* [New approaches to the formation of artistic and practical competence of future educators]. *Narodna osvita: Elektronne naukove fakhove vydannia*, 2 (38). Retrieved from https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5789
10. Polovina, O. A. (2007). *Formuvannia estetychnoho stavlennia do pryrody zasobamy obrazotvorchoho mystetstva u starshykh doshkilnykh (na materialy oznaiomlennia z peizazhnykh zhyvopysom)* [Formation of aesthetic attitude towards nature by means of fine arts in senior preschoolers (by the material of acquaintance with landscape painting)]. (Doctoral dissertation, Kyiv).

Половина Елена Анатольевна, доцент, кандидат педагогических наук, доцент кафедры дошкольного образования Педагогического института Киевского университета имени Бориса Гринченка, г. Киев, Украина, o.polovina@kubg.edu.ua

Артобразование дошкольников: технология образосоздания в действии

Описаны практические рекомендации по использованию технологии образосоздания в артобразовании детей дошкольного возраста; представлены методические рекомендации по

организации артпространства в учреждении дошкольного образования; раскрыт алгоритм артвзаимодействия педагога с детьми во время художественно-продуктивного образосоздания; очерчены векторы работы с педагогами и описан рефлексивный подход с целью реализации технологии образосоздания в образовательном процессе учреждения дошкольного образования.

Статья пропагандирует альтернативные ориентиры сопровождения артдеятельности детей дошкольного возраста: сопровождение-сотрудничество и сопровождение-инициирование, а также ориентирует воспитателей на использование деятельно-поисковой модели организации артобразования.

Ключевые слова: артобразование, дети дошкольного возраста, технология образосоздания, художественно-продуктивное образосоздание, рефлексивный подход.

O. A. Polovina, PhD, Associate Professor of Department of Preschool Education of the Pedagogical Institute of Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine, lena-ped@ukr.net

Art education of preschoolers: Technology of production of an art image in action

The article describes the technology of education as child-centered and focuses on the development of the preschooler's basic qualities (arbitrariness, independence, responsibility, creativity, initiative, freedom of behaviour and safety, self-awareness, self-esteem) in art activities and provides for of art as an integrator in education of preschoolers.

The author gives methodical advices how to organize art space in institution of preschool

education as well as the algorithm of artistic interaction of teacher and children during productive education. The techniques of education technology are determined as the following: pauses of listening, pauses of contemplation, "Diary of Artistic impressions", reflective thematic polylogues; methods and techniques of working with the grain the image (revival, creation of a biography of the image, visualization of image); independent choice by children of the of education (plastic, constructive, picturesque, musical, literary, theatrical); lack of sample work; avoidance by children of direct imitation, copying of ways of actions of the adult; independent mastering of artistic materials by children, experimentation, search for ways of image transfer, etc.

The vectors of work with teachers and the reflective approach for the purpose of realization of technology of education in preschool education institution are specified. It is found that the precondition for formation of artistic reflection is organization of creative and developmental space in institution of preschool education, involvement of all participants in the educational process in active interaction and self-development.

The article promotes alternative guidelines for supporting the artistic activities of preschoolers such as support-cooperation and support-initiation, as well as orients educators to apply the activity-search model of organization of art education of preschoolers.

Key words: art education, preschool children, technology of education, production an art image, reflective approach.

Стаття надійшла до редакції 30.06.2020 р.

Новітні освітні тенденції не завжди встигають прогресувати в онлайн-сфері, попри швидкий розвиток сучасних комп'ютерних технологій. Абсолютно новою платформою для навчання сьогодні стала соціальна мережа «Інстаграм», що відкриває нові можливості для вчителів і учнів. Їх осмислення актуалізує важливість поширення навчальної інформації щодо образотворчого мистецтва для дітей та учнів у зручному та зрозумілому для них форматі. Аналіз методичних можливостей інстаграму актуальний також тому, що сучасні освітні системи мають колосальну потребу в засобах для дистанційної діяльності вчителів. Новітні технології сьогодні розвинули функції, котрі значно спрощують цей процес.

Над методикою подання навчальної інформації в онлайн-форматі працювали Фоміна А. С. [4], Куркіна Д. В. [2] та ряд інших дослідників. Автори присвятили свої праці методології дистанційного навчання, а також педагогічному потенціалу та проблематиці освіти онлайн для різних спеціальностей. Проте на сьогоднішній день жоден з авторів повною мірою не розкривав освітні можливості соціальної мережі «Інстаграм».

Метою статті є дослідження педагогічного потенціалу соціальної мережі «Інстаграм» як інструмента вивчення та популяризації образотворчого мистецтва, а також аналіз результатів тестування розроблених авторських інстаграм-профілів.

«Інстаграм» (Instagram) – це соціальна мережа, основною функцією якої є